

L'apropiació de la identitat

Partits polítics, societat civil, identitat

Francesc Viadel

El 26 de novembre de 1984 una comissió presidida per Adolf Pizcueta en representació de més d'un centenar d'entitats, es reuní amb Antoni Garcia Miralles, president de les Corts Valencianes, i amb Joan Lerma, president de la Generalitat, en dues audiències que tingueren lloc aquell mateix matí.¹ Les trobades es varen fer amb l'objectiu de lliurar als dirigents socialistes un document reclamant la inclusió de la senyera de les quatre barres en la Llei de Símbols que en aquell moment estava a punt de debatre's al parlament valencià.² El prec dels comissionats, malgrat la categoria acadèmica i civil dels mateixos, no va tenir el menor efecte tal i com va quedar palès durant la sessió de les Corts que tingué lloc només dos dies després i en la qual es consumà una norma legislativa tallada a mida de la dreta mitjançant una llei que oficialitzava l'*Himne regional* de José Serrano i Maximilià Thous, la bandera amb la franja blava i l'emblema i l'estendard de la Generalitat. La dreta havia reeixit en el terreny simbòlic després d'anys de defensar la seua visió del país amb el garrot a la

mà, davant —gairebé sempre darrere— dels escamots de l'anticatalanisme avituallats pel que en restava del règim franquista.

La sessió del 28 de novembre, celebrada després de diverses comissions prèvies mig frustrades pels atacs de filibusterisme parlamentari protagonitzats pel diputat d'Alianza Popular (AP), José Ramon Garcia-Fuster,³ va acabar sent un passeig en barca per als conservadors. La Llei es va aprovar amb 68 vots a favor, 1 vot en contra i les 5 abstencions del Grup Comunista. Miralles, que fins i tot es permeté una digressió culta citant el filòsof alemany Ernst Cassirer i la seua teoria de l'animal simbòlic, justificà el valor dels símbols com a elements de cohesió d'una societat i com a referents d'identitat d'un poble, i per consegüent, la necessitat d'aquella nova normativa. El diputat comunista Rodríguez Valderrama justificà l'abstenció del seu grup de manera bastant tèbia, recorrent a qüestions tangencials i amb unes prevencions discursives que potser només es farien entenedores per als qui coneixien les malfiances i recels del comunisme ortodox amb el nacionalisme esquerrà d'aquell temps. En canvi, García-Fuster, com era previsible, va traure pit. Després d'interpretar per a la història les seues maniobres durant el procés de tramitació com un camí *difícil i sinuoso* afirmà amb la solemnitat d'un engolat Campoamor:

Francesc Viadel, periodista i escriptor, professor a la Facultat de Comunicació Blanquerna (Universitat Ramon Llull). És autor, entre altres, de *No mos fareu catalans, Història inacabada del blaverisme* (PUV, 2004) i de *Valencianisme. L'aportació positiva* (PUV, 2012).

Ya podemos decir, a vientos y a confines, que Valencia, su Región, su Reino, su Comunidad, tiene reconocidas legalmente unas señas de identidad que expresan y que reafirman gráficamente la personalidad de un pueblo que, desde el esfuerzo laboral cotidiano, busca el progreso y que, desde el orgullo de ser y sentirse valenciano, de Alicante, de Castellón o de Valencia, desde su autoctonía quiere, en unión y desde el contraste de pareceres, alcanzar mejores y mayores cotas de paz y libertad.

No cal dir que per a aquest diputat aquell dia no havia resultat vencedor cap partit sinó *el pueblo valenciano*,⁴ el mateix *pueblo* excitat per les trompetes apocalíptiques del *blaverisme* que veia en la democràcia i en l'autonomia la destrucció de l'Espanya eterna, l'adveniment d'un País València escindit d'Espanya sota les ordres d'un règim marxista titella dels conspiradors encauats a Montserrat.⁵

El portaveu socialista Alberto Pérez Ferré es limità a fer en nom del seu grup una lloança de les bondats i de l'oportunitat de la Llei, també de l'Himne regional al qual, fins i tot, li va atribuir el mèrit d'haver estat un càntic antifrancista, la contestació dels resistents demòcrates valencians a l'himne espanyol. D'altra banda, per als socialistes, la senyera, si hem de creure aquell discurs de l'alcoià Pérez Ferré, no passava de ser un símbol a penes desitjat, al capdavant una preferència impossible d'incloure en el text legislatiu per *cuestiones reglamentarias*. Una senyera, per cert, que el diputat hàbilment va traduir en penó, en *la primera bandera cristiana del rey Jaime I, de la Ciudad de Valencia*, com si, qui ho sap, amb aquell recordatori hi hagués oculta l'esperança d'entendre una jerarquia eclesiàstica que

en aquell temps es preparava per a elaborar missals i altres textos litúrgics en el valencià atarantat de Xavier Casp i Miquel Adlert.⁶ El president Joan Llerma fou l'encarregat de cloure la sessió. El seu fou un discurs resum en clau institucional, desganat, amb una deliberada voluntat de maquillar la història, d'oblidar que aquell Himne *—limno* com se'l titllava en els ambients progressistes— s'havia gestat sota la Dictadura de Primo de Rivera, i havia esdevingut dècades després el psalm concitador de banderes amb blau i escamots inflats de *valencianía* disposats a salvar-nos tant de la nostra pròpia identitat com del perill català.⁷ Així, amb una llei de símbols absolutament delimitada, dibuixada a colps per la dreta, va voler el socialisme dels anys vuitanta apagar el foc de la sedició civil antidemocràtica i anticatalanista, calmar una dreta que ja aleshores portava dècades acusant les esquerres de *venudes* i *traïdores*, i passar pàgina.

Poc abans d'aquesta llei, el País ja havia deixat de ser país per constituir-se en Comunitat, una denominació sense substància, despersonalitzadora.⁸ La llengua, en canvi, pedra de toc del conflicte identitari, l'ús de la qual quedava teòricament preservat per la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià (LUEV) aprovada un any abans, restà al marge d'aquesta darrera codificació⁹ i cal dir que de qualsevol altra. Això és, dipositada en una zona més gris que neutral, lluny de l'abast de la incòmoda, *científica* i, sobretot, difamada, Universitat, i a tir del secessionisme lingüístic organitzat i de les campanyes virulentes d'un diari tan influent com *Las Provincias*. Tot això en el context gens engrescador d'una societat amb una premsa subsidiària, provinciana, d'un país amb una cultura satèl·lit en els termes

en què definia aquesta condició el poeta T. S. Eliot.¹⁰

Tot plegat, i en part a causa de la feblesa d'una esquerra domesticada per la pràctica institucional i el fuet reaccionari, l'univers simbòlic defensat per l'anticatalanisme va acabar esdevenint el moll de l'os de la identitat valenciana oficial, majoritàriament compartida, en part, a força de silenciar el contrari i, també, de manipular els fets més rellevants de la història i la cultura del país. La dreta política, hereva del franquisme ultranacionalista, va acabar per emmotllar una identitat valenciana fabricada per la burgesia decimonònica d'en Teodor Llorente i que, a més, ara, lluny de les músiques celestials de la germanor llemosina, es definia a si mateixa per contrast amb la identitat catalana. L'anticatalanisme, doncs, interpretat socialment i política, des de l'emotivitat més inconscient, no com un dels molts dialectes del pensament reaccionari sinó més aviat com el tret més primari de la valencianitat.¹¹

Així, doncs, AP i els aliats socials, amb l'ajut imprescindible de *Las Provincias*, va establir els ítems d'una identitat dels lleials alhora que construïa la figura del mal valencià, del valencià dolent i rebordonit: defensor d'uns símbols i d'una llengua forastera, la catalana; conspirador; traïdor a sou de l'imperialisme català; marxista; antiespanyol; manipulador... Per si no n'hi havia prou, passat un temps i amb la senyera coronada i l'exaltació de la *lengua valenciana* com a argument, s'assaltarien les arques públiques per a beneficiar un grapat d'addictes al *quasirègim* que posteriorment establiria el PP de la mà d'Eduardo Zaplana.¹²

La victòria política de la dreta no ha evitat, però, que durant anys s'hagen tolerat els

escamots violents del *blaverisme*, o el silenci institucional davant el linxament mediàtic d'institucions fonamentals en la construcció d'un país i d'una societat moderns com la Universitat. Una autèntica catàstrofe que la suposada esquerra majoritària, notablement perjudicada des d'un punt de vista electoral per aquest artefacte ideològic, no va saber evitar de cap de les maneres i una derrota severa que encara avui es minimitza o es malinterpreta, des de la ignorància, el cinisme o la resignació més paralitzant. Com ha apuntat el periodista i escriptor Adolf Beltran, al capdavant, d'aquesta situació de manipulació política i històrica, d'imposició d'un univers simbòlic,

no és el nacionalisme valencià el que n'ha pagat les conseqüències, o no només ell, sinó el conjunt de les forces progressistes valencianes, «identificades» amb unes idees de renovació que els són atribuïdes com una traïció o com una recialla de temps passats des de la prepotència d'una legitimitat institucional que, paradoxalment, van contribuir a instaurar. Vull dir que, en la política valenciana, ni els partits, ni les forces vives de la dreta, han fet un ús «neutral» dels elements d'identificació simbòlica que es van pactar en la transició democràtica. Al contrari patrimonialitzen i manipulen de forma sectària els símbols sense cap escrúpol.¹³

Pagava la pena, crec, refrescar la memòria. Al cap i a la fi, aquell és el punt d'arrencada històric de la proscripció social, fins a cert punt, d'un valencianisme malgrat tot ben viu encara, que deriva la seua persistència segurament del seu caràcter transversal, mal que els hi sàpiga reconèixer-ho a alguns. Un valencianisme amb totes les caracterís-

tiques d'un autèntic moviment social,¹⁴ i que, per tant, estén les seues ramificacions en àmbits que van de la cultura a la política passant per l'educació, l'associacionisme o l'economia. L'existència i el vigor d'organitzacions com Escola Valenciana, el grapat d'instituts d'estudis comarcals escampats arreu del país, les plataformes civils, associacions professionals o culturals, sindicats, fundacions o partits polítics, així ho acrediten. Una estructura molt rica en matisos, insuficientment valorada, poc estudiada ara i abans. Constatem, doncs, l'existència d'un quantes desenes o centenars de milers de valencians que dissenteixen, amb major o menor sentiment, de l'univers simbòlic atorgat i que duen dècades avalotats contra la postergació social del valencià o la submissió de bona part de la classe política als dictats del centralisme i l'uniformisme de matriu castellana. Aquests valencians ho són tant com la resta i tenen ben poc a veure amb els flabiols del regionalisme tardà representat, no sense sobreactuació, pel PP i darrerament festejat també per un PSOE al qual ja no li queden gaires traces de PSPV, una circumstància preocupant que, si se'm permet, no hauria d'alegrar ni als seus competidors electorals més directes per tal com està carregada de paranys.

Ben mirat, la identitat valenciana avui dia entronitzada assumeix com a pròpia i prioritària la llengua castellana, reservant el valencià al paper subsidiari de l'exaltació regional tot sovint compensatòria; defuig, ignora o combat qualsevol relació amb els territoris del seu mateix domini lingüístic; defensa l'actual configuració territorial i política de l'estat donant per bo i suficient el matís autonomista i encara gràcies. Això que els portaveus dels dos grans partits en diuen, en castellà —o bé en el valencià or-

namental reservat per a la litúrgia civil—, «identitat valenciana» gairebé sempre no és res més que una manifestació de l'hispanovalencianisme mateix.¹⁵ L'antítesi del que defensa el valencianisme progressista amb arrels molt profundes als anys trenta i encara abans, renovellat a la llum de les idees i reflexions de Joan Fuster i assumit, com ha recordat Toni Mollà, per una *intelligentsia* com mai no havia existit al país.¹⁶ Malauradament, aquest valencianisme, amb una estructura civil, política i cultural limitada, i amb una capacitat d'influència relativa, ha d'ensopegar en cada ocasió que engega una iniciativa, amb una altíssima murada d'indiferència, si no amb un clima d'oberta hostilitat.

Els darrers anys nombrosos factors han contribuït, d'una banda, a la sedimentació d'una identitat hispanovalenciana i, de l'altra, a l'afebliment dels trets més genuïns de la cultura del país. L'hegemonia política assolida pel Partit Popular —en el poder des dels anys noranta— ha confirmat tots els clixés identitaris propis dels sectors conservadors.¹⁷

A més, aquest context ha jugat a la contra del tímid procés de normalització lingüística que varen engegar els socialistes als inicis de la restauració democràtica i ha condemnat a l'anonimat el bo i millor d'una importantíssima producció cultural amb mostres en tots els àmbits. Val a dir, que l'expresident Francisco Camps, un element social característic de la castellànitzada burgesia del cap i casal, ha estat un dels principals defensors i propagadors d'aquesta identitat valenciana de vocació hispanòfila i, per consegüent, anticatalana. Altrament, durant els seus llargs anys de mandat, en paral·lel a una gestió econòmica ruïnosa esguitada per una munió de casos

de corrupció, les institucions valencianes han incorporat al catàleg d'estereotips de la «identitat dels lleials»¹⁸ a què al·ludíem la imatge d'un país irreal, d'una prosperitat al·lucinant, aliè als conflictes socials, ambientals o de qualsevol mena, fent més que bona aquella estrofa que parla d'una *regió que avança en marxa triomfal*. La creació d'escenaris ficticis no ha estat l'única intervenció negativa encoratjada per un Camps visionari, instal·lat en la mística rància de la Renaixença local. L'expresident i els seus correligionaris també han intervingut negativament en l'ensenyament, desviant-ne recursos als centres privats i permetent la intrusió ideològica dels sectors més reaccionaris de l'església, en definitiva, dilapidant per sectarisme ideològic un dels millors actius d'una societat moderna. El control ferreny dels mitjans de comunicació públics ha facilitat que el miratge, fins a cert punt, s'imposés sobre la realitat. El cas és que el predecessor de Camps, Eduardo Zaplana, atíu el patriotisme provincià de la dreta tradicional i aconseguí, a còpia de mentir sense complexos, crear la il·lusió mediàtica i política d'una societat valenciana poderosa i, aparentment, augmentar l'autoestima dels valencians. Posteriorment el president Camps, en plena orgia de creixement econòmic de base immobiliària, n'exagerà la nota fins al deliri. Després de llargues dècades de governs populars, els valencians, si s'han de creure determinats sonatges, encapçalen els rànquings estatals pel que fa al sentiment d'espanyolitat. Segons el baròmetre autonòmic del CIS corresponent a juliol de 2010, el 18,3% de valencians preferia que Espanya fos un estat amb un únic Govern central sense autonomies. Una dada gens sorprenent si tenim en compte que el 26'5% dels enquestats considerava

negatiu el procés autonòmic. Altrament, el 31'4% es sentia únicament espanyol o més espanyol que valencià, una xifra només superada pels castellans, els lleonesos i els madrilenys. Per acabar de reblar el clau, fins al 90% es declaraven orgullosos o bastant orgullosos de ser espanyol, nou punts per davant dels que sentien orgull de ser valencià.¹⁹

Res de nou. Si fem memòria, el periodista i polític Francesc de Paula Burguera ja va constatar aquesta realitat tossuda de l'espanyolitat a ultrança d'una majoria dels valencians el 1990 en un assaig, gens lacrimògen i sí molt realista, que va titular *És més senzill encara: digueu-li Espanya*.²⁰ D'altra banda, la percepció és que la globalització, amb els seus efectes col·laterals, ha contribuït a empitjorar la feble situació dels valencians com a poble singular en el context d'una Espanya que somia la recentralització i d'una Europa desorientada, encallada en una profunda crisi econòmica, política i moral. Les conseqüències de tot plegat són encara difícils de determinar. Però podem arriscar-nos a dir que, només per posar un exemple, la globalització ha allunyat una mica més el valencià del seu camí cap a la normalitat social. Ara mateix, el castellà és la llengua d'una part important dels de casa, però també, la dels que han acabat d'arribar. Plou sobre mullat. Per si no fos poc, la falta d'iniciatives en el camp de la investigació social engegades per les institucions valencianes ens privaran, d'una anàlisi seriosa. Caldrà que ens conformem, com des de fa anys, amb la simple percepció o bé amb les observacions metòdiques del mateix fenomen fetes per altres. Sens dubte, una manca d'interès que no hauria de sorprendre'ns gota atesa l'actitud amb què el partit conservador ha tractat el valencià

durant aquests darrers anys fins arribar al punt que sospesa, promou, anuncia l'eliminació de les línies en valencià, un dels darrers atacs a la planificació lingüística.²¹ Fet i fet, per què preocupar-se'n d'una *cosa* que es menysprea profundament (encara que aquest menyspreu no es pot declarar obertament, almenys fins ara)?

Amb aquest panorama, el principal partit de l'oposició, el PSPV-PSOE, s'ha seccionat d'un tall net la llengua. Els socialistes a penes parlen *en valencià* ni *del valencià*. En la pràctica això seria embullar-se en qüestions d'identitat i situar-se en el costat del bàndol condemnat a subsistir dins dels límits d'allò que consideren un *gueto*. Es tracta d'una política continuista amb la dels darrers anys encara que accentuada amb l'arribada de Jorge Alarte a la secretaria general. En definitiva, el que es pretén és foragitar del discurs oficial socialista qualsevol indici de valencianisme alhora que s'intenta amb descaradura una mimesi amb el paisatge sentimental de la identitat lleial que, com sabem, forma part del patrimoni ideològic del PP. S'ha acabat la conciliació amable, dissimulada també, entre els dos universos simbòlics que havien coexistit fins ara en el discurs socialista. La nova cúpula dirigent fins i tot ha volgut desfer-se'n de la denominació de País València en les seues sigles, un fet anecdòtic si no fos perquè el mateix Alarte ha ignorat deliberadament problemàtiques com la de la precarietat de l'ensenyament en valencià, en la corda fluixa des de fa molts anys. En qualsevol cas, l'intent de retirada del corònim durant el XI congrés nacional del PSPV-PSOE els dies 26, 27 i 28 de setembre de 2008 cal entendre'l com tot un símbol. La proposta de canvi de nom incorporada dins d'una ponència marc defensada per Angel Luna

(madrileny d'origen, exalcalde d'Alacant), només va obtenir 7 vots enfront dels 107 que apostaren perquè els socialistes no deixaren de ser-ho del País Valencià. Va ser la manera en què varen guanyar el congrés els perdedors més que no pas el reviscolament dels menystinguts sectors valencianistes d'aquest partit. Tampoc no era la primera vegada que s'intentava aquesta operació quirúrgica. De fet, ja es va intentar el canvi en el II Congrés celebrat el 1980 a instàncies del sector procedent del PSOE. En el que es celebrà dos anys després a Benicàssim, els socialistes ja definien la societat valenciana com una realitat invertebrada sense consciència de comunitat única i diferenciada a excepció d'unes minories. Era tot un avís.²² L'onzè congrés estava, doncs, en la línia d'una deriva històrica tendent a abandonar les posicions de defensa del país des d'una òptica valencianista. I encara que els socialistes no van esborrar-se el cognom del seu carnet d'identitat, van fer encara una cosa pitjor com bescanviar la seua estructura comarcal per una de provincial seguint, naturalment, els dictats de Madrid que com qui diu acabava de llençar en paracaigudes al cor del partit d'Alarte una Leire Pajín tan estranya al paisatge del país com a les cabòries intel·lectuals nadiues. La ponència marc d'aquell congrés afalagava el regionalisme dut a la pràctica pel PP, equiparava el valencianisme històric al regionalisme practicat pel PP,²³ i rebutjava rotundament el nacionalisme concebut com a identitat de la diferència respecte a allò espanyol. El nacionalisme, «carece de sustento en la Comunidad Valenciana», per tant, «(...) la aspiración a ser mayoritario en la Comunidad Valenciana exige un distanciamiento de nociones nacionalistas, interiorizadas o a modo de alianza estratégica.

El espacio natural del socialismo es el valencianismo, que considera a los ciudadanos y a la población valenciana sujetos políticos de una doble situación: la española-estatal y la valenciana-autonómica».²⁴

D'altra banda, els punts dedicats a l'educació no dedicaven ni una minsa ratlla a l'ensenyament en valencià, fustigat des de l'arribada del PP al poder. Tot un detall.

Un any després el gran derrotat d'aquest congrés, l'alcalde de Morella, el lermista Ximo Puig, semblava doldre's del resultat de tot plegat. «El món —escrivia—²⁵ ha canviat extraordinàriament. Les receptes del neofusterianisme potser no valen però el renaixement del valencianisme no pot créixer del no res ni molt menys de les cendres d'una falla ideològica populista, xovinista i mancada de qualsevol arquitectura intel·lectual democràtica». Puig considerava que podia haver-hi una eixida valenciana de la crisi amb un nou model de desenvolupament arrelat en valors progressistes i amb una estratègia, deïa, concebuda des d'«ací», de la mateixa manera que assegurava creure en un valencianisme plural i impulsat des de la transversalitat sense exclusions. «Ara —proseguia— que la realitat de les xifres li treu tota la raó demagògica al nou *Levante feliz*, és el moment de posar les bases del paradigma d'un país valencià modern, socialment avançat, cohesionat i compromès amb el patrimoni cultural i natural». Una música tan dolça com ignorada pels seus correligionaris. Els socialistes han redescobert, a l'ombra de Ferraz, el regionalisme de tota la vida, sense matisos, el de Llorente, el dels Jocs Florals i els vitols als patrons de tota la vida. Com siga, semblen ben feliços amb la troballa.

La seua renúncia a una determinada clientela potser ha estat una de les causes del creixement espectacular de Compromís,

tot i que segurament no n'ha estat l'única. La nova coalició ha sortit endavant sense fer renúncies excessives²⁶ i, sobretot, encapçalant sense complexos aspectes com el de la normalització lingüística en àmbits essencials com el de l'educació, en una societat sovint a la contra, carregada de recels contra el nacionalisme. Hi ha moltes incògnites encara, però, sobre les perspectives futures d'aquesta formació que ha irromput amb força desvetllant les esperances de molts ciutadans en un canvi del llstant sistema de partits valencià. Caldrà veure si el matrimoni entre un Bloc Nacionalista Valencià que durant els darrers anys s'havia escoracat cap a posicions centristes i una Iniciativa del Poble Valencià (IPV) sorgida de l'esquerra més conseqüent funciona amb eficàcia, sense massa estridència. Per exemple, caldrà veure de quina manera i amb quin objectiu rearticularan les deteriorades relacions del valencianisme polític amb el cultural, representat aquest darrer per una Acció Cultural del País Valencià (ACPV) ben poc disposada, malgrat tot, a deixar les antigues banderes.

D'altra banda, el naixement d'IPV representa, sens dubte, una pèrdua de bona part dels actius valencianistes d'Esquerra Unida del País Valencià (EUPV). Una formació amb una cúpula estatal poc procliu, malgrat els discursos sobre federalisme, a les vel·leïtats perifèriques. Fet i fet, la vella esquerra espanyola no està per a perdre massa temps en qüestions aparentment —només aparentment— tan llunyanes a la lluita de classes o a les condicions de la classe obrera en plena crisi mundial. Condemnats a ser competidors i no aliats de Compromís, mancats d'alguns dels seus dirigents més vàlids com Joan Ribó o Pasqual Mollà, resulta incert predir quin serà el grau del seu accent valencianista.

Arribats ací, descomptada ja més d'una dècada del segle XXI, és evident que l'espai central del debat sobre el futur dels valencians, de les seues possibilitats d'existència com a poble singular, no pot estar ocupat encara per les qüestions de caràcter vexil·lògic o nominal. Per bé que marcar unes noves prioritats no ha de suposar automàticament cap renúncia. Em referesc a temes i qüestions com el model econòmic, la cohesió social, una indústria cultural viable, un marc comunicatiu compartit amb catalans i balears, unes infraestructures dignes que connecten el país amb Europa a través de Catalunya, unes relacions institucionals normals entre Generalitats i Govern Balear etc...

I, certament, hi ha temes molt importants que requereixen d'immediat tots els esforços com la salut social de la nostra llengua en un context d'amenaça total a la pervivència del català. Perquè sense valencià —i aquesta és la veritat amarga per alguns que relativitzen el valor i la significació de la llengua—, no hi haurà mai més valencians.

La batalla, ara com ahir, no estarà, doncs, en aconseguir la igualtat i el respecte de diferents maneres d'entendre el ser valencià, que també, sinó en com comunicar i transmetre aquest esperit de voluntat d'existència amb plenitud cultural i política més enllà dels tòpics, a les associacions de veïns, les Falles, els membres de confraries religioses i *tutti quanti*. La batalla serà també la d'incorporar en el catàleg de les icones de la identitat, al costat d'estendards i relíquies, idees per millorar el país que ens ha tocat, en un món cada vegada més complex. Aconseguir enderrocar el xovinisme suïcida i trampós sense ferir l'autoestima col·lectiva, desplaçar les castes corruptes per tal d'aconseguir un repartiment de la

riquesa més equitatiu, preservar el nostre patrimoni natural i cultural, progressar en tots els ordres. En definitiva, es tracta de superar les limitacions, les imposicions dels qui s'emparen en una veritable apropiació de la identitat per avançar cap a la construcció d'un valencianisme civil d'ampli espectre amb el progrés social com a principal bandera, d'un país nou, modern, d'una bona societat,²⁷ sense rèmores provincials ni música reaccionària de fons. ▢

1. Formaven la comissió a més de Pizcueta, Lluís Guarnier, Vicent Badia Marín, Josep Antoni Comes, Eliseu Climent, Adela Costa, Jaume Pérez Muntaner, Antoni Pérez Gil, Doro Balaguer, Enric Solà, Ricard Rosso, Robert Moróder, Francesc Giner Perepérez, Joan Brines i Rafael Mansanet. Vegeu Doménec Ros, «La senyera, fora de la llei?», *El Temps*, núm. 24, 1984.
2. El document s'inspirava en la reclamació feta el 22 de maig de 1984 per part de la redacció de la revista *Saó* al conseller de Cultura Ciprià Císcar per tal que el Penó de la Conquesta s'inclogués en la Llei de Símbols. Císcar, però, no es va fer càrrec de la petició dels de *Saó* i els va remetre al conseller de Presidència, Rafael Blasco. Com fos, la cominatória rebé tot seguit el suport del programa de ràdio *De dalt a baix* dirigit per Toni Mestre i del col·lectiu del Marítim d'UPV-València. Posteriorment se sumaren desenes de col·lectius, ajuntaments, partits polítics i entitats com Acció Cultural del País Valencià (ACPV). En el document lliurat a Lerma i García Miralles s'afirmava que «la història i la voluntat» del poble valencià sempre havia distingit la senyera de les quatre barres com a símbol col·lectiu abans que 'la bandera de València' esdevingués bandera oficial de la 'Comunidad Valenciana'. A més, es manifestava que la de les quatre barres, ostentava la seua més antiga representació en el penó de la conquesta o senyera reial, conservada a l'Arxiu Municipal de València i que oblidar-la després de segles de veneració per part dels valencians, seria «un afront històric i una deslleialtat». Per tot això, i atesa la necessitat d'«instaurar la concòrdia entre els valencians», demanaven que la senyera reial fos reconeguda per la Llei de Símbols, de manera

- que restés salvaguardat el seu «rang històric i la significació sintetitzadora de la nostra personalitat col·lectiva». Vegeu R. Puig, «El Penó de la Conquesta», *El Temps*, núm. 22, 1984; Doménech Ros, «La senyera, fora de la llei?», *El Temps*, núm. 24, 1984.
3. José Ramon García-Fuster fou durant la transició un dels anticatalanistes més abrandats dins de les files d'Alianza Popular. Vice-president d'aquesta formació presentà una ponència en el II Congrés d'AP celebrat l'abril de 1980 en Benidorm en la qual carregà tantes contra el valencianisme democràtic. «*Terminada la guerra*», va escriure, «*renace de sus cenizas el espíritu casi secular valenciano de las manos del pueblo llano. Ese renacimiento fue la expresión de valencianía: valencianía que no se puede concebir de otra manera que dentro de España. Pero esta interpretación nuestra está intentando ser destruida por un movimiento separatista: el pancatalanismo (...)*». Segons el diputat els «pancatalanistes» haurien introduït prèviament els seus homes en quasi tots els partits, «*especialmente los de izquierda que, al salir ganadores en los municipios se apresuraron a practicar una administración catalanista. Creado el Consell que denominaron 'del País Valencía' ocuparon las consellerías claves como Educación, Cultura, etc..., organizando un tinglado a toda prisa que ocasionó la izada de la bandera catalana en el Palau de la Generalitat (...) el momento era crítico. (...) En la Universidad, Institutos y escuelas se organizaron grupos pancatalanistas y cursos de lengua y cultura catalanas. Una inmensa maniobra de tergiversación y falseamiento de los principios básicos fue llevada adelante en los medios informativos. En cuatro días se cambió la bandera, el nombre, la cultura y hasta el Himno Regional. A mayor abundamiento, el pancatalanismo estaba firmemente encaballado en el marxismo, y había aprovechado todo tipo de reivindicaciones justas o injustas*».
 4. *Diari de Sessions de les Corts Valencians* del 28 de novembre de 1984.
 5. Cap llibre com el del dirigent del Grup d'Acció Valencianista (GAV) Manuel Zarzo, *Valencians front al catalanisme* (1989) descriu les obsessions i paranoies de l'anticatalanisme que tant va marcar l'agenda política d'aquells anys i encara ara. Entre moltes altres perles, Zarzo afirma: «Des que en les conversacions dels grups de l'oposició catalana al franquisme, reunits en el Monasteri de Montserrat baix la tutela del monge abat Escarré, havien previst tots els plans de la creació dels Països Catalans, tot estava lligat i ben lligat. Els diners tenien que eixir de la burgesia catalana i eixa burgesia hauria d'estar recollida dins del terreny econòmic d'influència de la Banca Catalana. Per ad este menester es fundà eixa Banca». (Sic!)
 6. La jerarquia catòlica aliada amb personatges com Casp i Adlert i amb clergues influents en la feligresia local del cap i casal com Josep Almiñana o Lluís Alcon, va tallar de soca-rel els intents de revalencianització de l'església iniciats durant els anys seixanta per figures com mossèn Vicent Sorribes Gramatge o encara de laics com Vicent Miquel i Diego. Durant els anys setanta es viurien els moments més tensos amb motiu de l'edició del *Llibre del Poble de Déu*, empresa impulsada pel frare mallorquí Pere Riutort en la qual varen prendre part els mateixos Casp i Adlert, Alcon, Manuel Sanchis Guarnier o Martí Domínguez Barberà entre altres. Sobre aquest episodi trobareu una àmplia informació en el capítol *L'església en l'ofensiva* dins del meu llibre *No mos fareu catalans, història inacabada del blaverisme* (2009), publicat per la Universitat de València.
 7. L'investigador Francesc Pérez Moragón és qui més a fons ha estudiat les vicissituds històriques d'aquest himne. Trobareu informació de primera mà en «Contra l'Himno Regional», dins F. Pérez Moragón, *Himnes i paraules*, Catarroja, Afers, 2010.
 8. El PP s'ha sentit còmode emprant, no ja el corònim Comunitat Valenciana, sinó el de Comunitat, sense més. Segons una notícia signada pel periodista Paco Cerdà en el diari *Levante* el 9 d'octubre de 2010, en els darrers 195 comunicats llançats des de la Generalitat, s'utilitzava la denominació Comunitat en 215 ocasions front a les 184 de Comunitat Valenciana. En la mateixa informació el sociòleg Rafael Castelló recordava que el terme Comunitat, nom que es refereix a un grup de persones sense espai territorial, va bandejar els de Regne de València o País Valencià. Castelló lamentava que havíem «desaparegut com a col·lectiu nacional amb aspiracions territorials» i que ara «estàvem desapareixent com a col·lectiu diferenciat».
 9. Els més prestigiosos sociolingüistes valencians, des de Vicent Pitarch, passant per Miquel Àngel Pradilla o els germans Alfons i Francesc Esteve, només per citar-ne alguns, han coincidit a considerar que la LUEV era una llei amb unes limitacions enormes que a la pràctica es traduïa, com ha assegurat Toni Mollà, en una simple «despenalització d'usos lingüístics». La bibliografia sobre aquesta llei i les seues implicacions és abundant. Amb tot, trobareu

- punts de vista i reflexions molt interessants en el llibre col·lectiu coordinat per Manuel Alcaraz, Ferran Isabel i Josep Ochoa, *Vint anys de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià*, Alzira, Bromera, 2005.
10. Sociòlegs com Rafael Xambó o Toni Mollà han estudiat a fons l'estructura del sistema comunicatiu valencià. Precisament, el primer, ha estat recentment el responsable de l'edició del núm. 23 de la revista *Arxius de Sociologia* dedicat a aquest tema. Xambó recorda que la construcció d'aquest sistema iniciada amb la restauració democràtica ha tingut conseqüències nefastes. Com ara la dominació política del mateix que ha reproduït, diu Xambó, «tot un seguit de males pràctiques informatives, una forta dependència dels grans grups espanyols, notables insuficiències culturals i un retrocés important en la presència del català en els mitjans». Tot plegat, segons l'investigador, obstacles per «al desplegament d'un sistema comunicatiu democràtic, veraç i al servei de la ciutadania».
 11. Aquesta visió de l'anticatalanisme com a component consubstancial de la identitat dels valencians la vaig defensar el 2006 coincidint amb l'aparició de la primera edició del meu llibre *No mos fareu catalans. Història inacabada del blaverisme*, publicada per l'editorial L'Esfera dels llibres. El 2009 en el pròleg a la segona edició, editada per la Universitat de València, escrivia: «(...) Simptomàticament, per a molts valencians l'anticatalanisme no és una manifestació de l'espanyolisme més ultramuntà d'ahir en la seua versió regionaloide ni tampoc cap dels molts dialectes amb què per tot arreu s'expressa la reacció. Desgraciadament per a amples sectors aquest és, amb garrot inclòs, una de les manifestacions, juntament amb el xovinisme més tronat i untós, en què es manifesta en tota la seua plenitud la identitat valenciana».
 12. Sobre aquesta qüestió de l'establiment d'un *quasi-sirègim* per part del PP al País Valencià trobareu referències al meu article «País Valencià: paisatge després de la victòria (del PP)», *L'Espill*, 28, 2008.
 13. Adolf Beltran, pròleg al llibre de F. Pérez Moragón *Himnes i Paraules. Misèries de la transició valenciana*, Catarroja, Afers, 2010.
 14. Entenc el valencianisme, seguint les definicions del sociòleg Enrique Larraña, com un moviment social. Es pot afirmar que representa una forma d'acció col·lectiva que apel·la a la solidaritat amb la intenció de promoure canvis socials. La seua existència constitueix ja com a tal una forma de percebre la realitat atès que posa en qüestió aspectes d'aquesta que fins aleshores eren acceptats com a normatius. A més, implica la ruptura dels límits del sistema de normes i relacions socials en què desenvolupa la seua acció i té capacitat per a produir noves formes de legitimació en la societat. També és un moviment d'afirmació cultural, de construcció/reconstrucció d'un país, amb voluntat de protagonisme històric i portador d'una ideologia moderna en el sentit ampli proposat per Alain Touraine.
 15. Vaig emprar per primera vegada aquesta definició en l'article «L'anticatalanisme radical del PP», publicat al núm. 24 de la revista *L'Espill* corresponent a l'hivern del 2006.
 16. Una interpretació lúcida, sinòptica, del que ha estat el valencianisme es pot trobar al llibre de Toni Mollà, *La utopia necessària (Nacionalisme i societat civil)*, Alzira, Bromera, 1994.
 17. Resulta sorprenent comprovar com la burgesia no ha canviat gens el seu repertori d'estereotips pel que fa a la identitat, encunyats durant la Renaixença al segle XIX i enllustrats per la retòrica del franquisme, ni la seua incapacitat per liderar un projecte de país més enllà de la retòrica, però sobretot dels llinars de l'estat jacobí. El sociòleg Lluís V. Aracil mostrava la mateixa sorpresa i irritació en el seu article «Notes sobre un segle de vida valenciana», publicat el 1966 al núm. 6 de la revista *Serra d'Or* i amb motiu del centenari de l'aparició del diari *Las Provincias*. Escribia Aracil: «No hi ha cap dubte que la cristallització d'un 'valencianisme' vagament regional, sucursalment centrípet i intoxicat per una rústica *méfiante anticatalane*, ha estat primordialment obra d'aquesta classe i reflecteix bastant bé les seues incoherències. També han estat, sens dubte, obra d'aquesta classe el deficient desenvolupament econòmic del País i la formidable immobilització històrica en què sembla que estem encallats».
 18. Evidentment, la identitat dels *deslleials*, proscriu i difamada per la dreia, comprendria aquells símbols defensats pel valencianisme: les quatre barres, la muixeranga o les denominacions de País Valencià per al territori i de català per al valencià. Per a la dreia no importa que aquests siguin símbols encara vius, o que la seua assumpció no implique la negació dels oficials. De fet, des de determinats sectors del valencianisme, especialment el polític, s'ha buscat una certa conciliació de tots dos universos sentimentals. Com siga, la dreia ha menyspreat aquests intents i des de la transició s'ha dedicat a perseguir o anorrear tot indici d'identitat considerada deslleial (amb iniciatives

- oficials, institucionals, i amb la coerció directa i complementària a càrrec de grups violents), una croada que duia aparellada la condemna a l'otrascisme d'escriptors com Enric Valor, Joan Fuster, Vicent Andrés Estellés, Sanchis Guarner o d'artistes com Raimon o Ovidi Montllor. La societat, no cal dir-ho, també ha perdut molt amb aquesta mutilació.
19. «Los valencianos giran hacia el centralismo», *Levante-EMV*, 5 d'agost de 2010, informació de Paco Cerdà. De tota manera, cal agafar amb cautela aquestes inferències, perquè el paràgraf precedent també podria reformular-se des d'una perspectiva oposada i fent ús de les mateixes dades, de la manera següent: «Segons el baròmetre autonòmic del CIS corresponent a gener-març de 2010, el 17,2% dels valencians preferia que Espanya fos un estat en què les comunitats autònomes tinguessen més autonomia que en l'actualitat o que se'ls reconegués la possibilitat d'independència. Una dada gens sorprenent si tenim en compte que un 45,1% dels enquestats considerava positiu el procés autonòmic. Altrament, el 10,5% dels valencians es sent més valencià que espanyol o només valencià. Per acabar de reblar el clau, el 81% es declaraven molt o bastant orgullosos de ser valencians.»
 20. El llibre, publicat per l'editorial Tres i Quatre, era una mena de rèplica cordial a un altre assaig no menys conegut escrit pel matemàtic i líder independentista, Josep Guia, que amb el títol *És molt senzill: digueu-li Catalunya*, es va publicar el 1985.
 21. El 2002 el sociolingüista Miquel Àngel Pradilla va presentar en el context del Congrés de Planificació Lingüística celebrat a Andorra, el cas valencià pel que fa a les polítiques lingüístiques engegades pel PP, com un exemple de contraplanificació lingüística tot seguint els criteris de Robert L. Cooper autor de *Language Planning and Social Change* (Cambridge University Press, 1989). Segons Pradilla, la «contraplanificació (com la mateixa planificació) es mostra com un clar exemple de canvi social on elits i contraelits lluiten pel manteniment o la subversió de l'*status quo*». La contraplanificació no fa més que accelerar el procés de substitució lingüística del valencià.
 22. Sobre les cogitacions internes dels socialistes al voltant de la seua identitat en relació al valencianisme, el periodista Enric Orts publicà un magnífic reportatge al setmanari *El Punt* el diumenge 27 de juliol de 2008 titulat «PSPV, per què?».
 23. «El valencianismo político no es patrimonio del Partido Popular. Ha llegado el momento de iniciar una nueva etapa en la que lo sustancial sea nuestra identidad como socialistas y valencianos», punt 319 de la Ponència Marc del XI Congrés del PSPV-PSOE.
 24. Punts 109 i 110 de la Ponència Marc del XI Congrés del PSPV-PSOE.
 25. Ximo Puig, «Més país (Guanyar el paradigma)», dins d'Antoni Furió, Gustau Muñoz, Pau Viciano (eds.), *País Valencià, Segle XXI. Noves reflexions crítiques*, Quaderns d'Orientació Valencianista, Valencians pel Canvi-Publicacions Universitat de València, 2009.
 26. Cal no oblidar que durant els darrers anys el Bloc Nacionalista Valencià, que té els seus orígens en la Unitat del Poble Valencià fundada el 1982, ha anat abandonant moltes de les banderes que l'identificaven amb el valencianisme de tall fusterià i, alhora, assajant des de la política aproximacions al regionalisme. Tenim dret a pensar que els resultats d'aquesta estratègia ara com ara han estat més aviat minsos a part d'haver aconseguit l'adhesió d'alguns exmembres de l'extinta Unió Valenciana. El meu comentari lluny de ser un retret vol limitar-se a fer una constatació. No cal dir tampoc que els estigmes de la identitat, marcats a foc i ferro pel bloc conservador, són perdurables, un senyal indeleble que va més enllà de l'adopció pública d'uns signes externs.
 27. Segons el sociòleg Zygmunt Bauman la bona societat es basa en quatre eixos: la informació i l'educació, la cultura i la democràcia. Com ha recordat Rafael Xambó el PP ha fet gairebé impossibles l'acompliment de cap d'aquests quatre eixos. Vegeu Rafael Xambó, «Informació i educació. Cultura i democràcia», dins de *Qüestions per al debat. Propostes per al canvi*, Quaderns d'Orientació Valencianista, Publicacions de la Universitat de València, 2006.